

ШУКАЧ СКАРБІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПОЕЗІЇ

У колах українських народознавців добре відоме ім'я Олекси Ошуркевича. У 1990 році він став лауреатом Всеукраїнської премії імені П. П. Чубинського. Відтоді про нього заговорила преса. У газеті “Народна трибуна” з'явилася стаття К. Корецької “Лауреат республіканської премії ім. П. П. Чубинського”.

Через рік, на III конференції дослідників народної музики Червоноруських (Галицько-Володимирських) та суміжних земель у Львові Л. Добрянська виступила із повідомленням про збирацький доробок О. Ф. Ошуркевича. 1993 року із 60-річним ювілеєм Олексу Федоровича Ошуркевича привітала “Народна справа”, в 1994 році відомий фольклорист М. Дмитренко вмістив невелику розвідку про невтомного дослідника у всеукраїнському часописі “Народознавство”.

Олекса Федорович Ошуркевич народився 1 квітня 1933 року в містечку Берестечко Горохівського району Волинської області. Його батько був шевцем з діда-прадіда. Освіти, як і його дружина, мав два класи; їхній син 1952 року закінчив Берестечківську середню школу і філологічний факультет Львівського державного університету ім. І. Я. Франка у 1957 р. Величезний вплив на розвиток молодого людини мали Геотист Пачовський – викладач української народної творчості, Іларіон Свінцицький – викладач слов'янської літератури, письменник та керівник театрального гуртка в університеті Дмитро Павличко. Збирати фольклорний матеріал Олекса Ошуркевич почав ще студентом. Його перша наукова експедиція була на Полісся, в Шацький район, де записав чимало народних пісень, зафіксував особливості місцевої говірки.

Захистив дипломну роботу “Народнопісенна творчість Волині” і здобув фах учителя української мови та літератури. Працював у редакціях районних газет на Львівщині, Станіславщині та Волині, з 1966 року – методистом, а потім і завідувачем відділу фольклору та етнографії Волинського обласного Будинку народної творчості. Очолював з 1969 року секцію фольклору та етнографії при правлінні Волинської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Досліджував молодий науковець традиційно-побутову культуру, вплив фольклору на творчість українських письменників, незмінно очолював фольклорно-етнографічні експедиції в різні райони Волині та Полісся, по Рівненській, Львівській, Черкаській, Житомирській областях. Поповнював колекцію різдвяно-новорічної атрибутики, бджолярства, шевства, народних промислів. У 1981 році Олексу Ошуркевича запрошують на роботу до Волинського обласного краєзнавчого музею і він щонайперше вирушає “стежками Лесі Українки” (робота тривала до 1983 року), досліджує фольклорні мотиви у творчості української поетеси, публікує у періодиці статті “Леся Українка і народна творчість”, “У краю “Лісової пісні”, фольклорний збірник “Пісні з Колодяжна”. Готує матеріал про перебування в с. Колодяжному І. Я. Франка (1891), досліджує епістолярну спадщину двох видатних письменників. “Ніякі погрози з боку прислужників тодішніх властей, – зазначає автор, – не змогли похитнути глибокої симпатії родини Косачів до великого Каменяря і перебування в Колодяжному ще тісніше скріпило дружбу І. Франка та Лесі Українки”.

Наступна мандрівка – шляхами Тараса Шевченка на Житомирщину та Черкащину, з'явилися нові записи пісень, легенд, переказів. Зібрані ним фольклорні матеріали зберігаються у рукописному відділі Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України у Києві, у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, Львівської консерваторії, Волинського обласного краєзнавчого музею, Державного архіву Волинської області. Багато записів вченого надруковано у книгах “Наймиські та заробітчанські пісні”, “Дитячий фольклор”, “Легенди та перекази”, “Пісні кохання”, “Календарно-обрядові пісні”, “Балади: родинно-побутові стосунки”, “Весільні пісні”, “Дитячі пісні та речитативи”, “Українські народні пісні”.

О. Ф. Ошуркевич – автор книг “Волинський краєзнавчий музей” (Київ-Бремен, 1996, у співавторстві), “Чарівне кресало: Українські народні казки з Волині та Полісся” (Львів, 1995), “Різдвяний вертеп на Волині” (Луцьк, 1996), “Найрідніший рідний край – Волинь” (Львів, 1991). У путівнику “Волинь туристська” (1975) автори проводять допитливого туриста по землях синьоокої Волині. О. Ошуркевич досліджує відображені у народній творчості Волині та Полісся історичні постаті, життя Устима Кармелюка, брацлавського полковника Данила Нечая і його брата Івана,

Сигізмунда Сераковського (1826–1863), Андроника Григоровича Лазарука. У рукописі “Замок над Стиром” (1971, м. Луцьк), що зберігається у Волинському обласному архіві, оповідає про час заснування Луцька, дати реконструкцій, роль міста в краї, князів, що володарювали тут. Є розповіді про історію луцького замку, знахідки на його території, про походження назви Луцька.

Протягом багатьох років досліджує історію музичних інструментів Волині та Полісся. У 1976 році у журналі “Народна творчість та етнографія” публікує статтю “Поліський ріжок”, в якій розповів про сільську музику з Деревок Любешівського району – Якова Федоровича Любежанина, який виготовляв музичні інструменти. У 1983 році О. Ф. Ошуркевич виступив на всесоюзній науковій конференції “Полісся та етногенез слов'ян” з доповіддю “Про музичні труби на Волинському Поліссі”. Розповів про регіон побутування музичних труб, їх призначення та виготовлення. Він був учасником науково-практичних конференцій у Києві (1985), Кам'янці-Подільському (1986), Хусті (1988), Луцьку (1985, 1988, 1989, 1990, 1991 і т. д.) та ін.

У книзі “Затрубили труби: з історії народних музичних інструментів” (1993) розповів про роль музичних труб у людському побуті впродовж віків, описав різні способи виготовлення і використання музичних ріжків у господарсько-виробничій сфері і в народнопоетичній творчості українців.

Своєрідним підсумком багаторічних пошуків Олекси Федоровича у цій царині стала виставка “Українські народні музичні інструменти кінця XIX–XX століття” у Волинському краєзнавчому музеї, організована спільно з Львівським музеєм етнографії і художнього промислу та Інститутом рідкісних струнних інструментів. На науково-практичній конференції міжнародного фестивалю українського фольклору “Берегиня” вчений звернув увагу на троїсті музики у виконавській практиці ансамблів. Зокрема, він зазначив, що народномузичне інструментальне мистецтво сповнене “національного колориту, надзвичайно розмаїте у своїх творчих виявах”, потребує дальшого, більш поглибленого вивчення, “цілеспрямованої популяризації”.

Краєзнавець неодноразово закликає до записування текстів пісень, занять етнографією та фольклористикою для збереження народних надбань. Допомогає у формуванні репертуару фольклорно-етнографічних вокальних колективів із с. Журавичі Ківерцівського, Попільне Рожищенського, Жашковичі Іваничівського районів на Волині – майбутніх лауреатів республіканського радіоконкурсу “Золоті ключі”, телетурніру “Сонячні кларнети”.

Чимало й “білих плям” у традиційно-побутовій культурі Волині та Полісся вдалося ліквідувати Олексі Ошуркевичу. Донедавна вважалося, що звичай водити Куста зберігся і побутував лише на території Білоруського Полісся. У 1971 році С. Кітовій вдалося зафіксувати обряд водіння Куста в с. Сварицевичах Дубровицького району Рівненської області. Пізніше з'явилися інші дослідження про зеленокустівську обрядовість на Рівненщині. Олекса Федорович фіксує побутування такого ж обряду майже до 40-х рр. XX ст. в селах Сваловичі та Хоцунь Любешівського району на Волині, детально описує обряд, занотує пісні, в яких провідними виступають мотиви кохання та одруження. О. Ошуркевич відзначає вплив християнської ідеології на кустові пісні, адже певного часу Зелені свята й вся обрядовість, пов'язана з ними, трансформувалися та увійшли як складові елементи до церковного свята Трійці. “Зелені свята, – пише дослідник, – порівняно добре сконцентрували у собі основні елементи атрибутики – рослинні символи – значення яких у загальному комплексі календарної, частково родинно-побутової обрядовості, особливо важливе”.

О. Ошуркевич не обійшов увагою і такий унікальний витвір загальнонародної культури, як писанка. Одними з перших її дослідників були відомий український етнограф Микола Сумцов, М. Ф. Біляшівський, О. Воропай, Олена Пчілка (збрала, можливо, першу колекцію волинських писанок). У наш час подібні колекції зберігаються у багатьох музеях України та за кордоном. В одній із статей Олекса Федорович розповідає про писанки обласного краєзнавчого музею, вказуючи на особливості їх декору, способи розмальовування писанок на Волині.

О. Ошуркевич неодноразово звертався до опису та характеристики музейних експозицій, збирав матеріали та організовував різноманітні виставки у музеї. Скільки їх було, напевно, не порахує і сам дослідник. Особливо плідні на етнографічні виставки останні роки. Проголошення незалежності України стало поштовхом у пробудженні інтересу до культурно-побутових надбань народу, його звичаїв та обрядів. Працівники музею, серед них і Олекса Федорович, всіляко

намагалися ліквідувати прогалини у нашій пам'яті, які утворилися за тривалий час “безпам'ятства”.

При активному сприянні краєзнавця були організовані музей історії села Тростянець, музейна кімната академіка М. П. Кравчука при школі с. Човниця Ківерцівського району Волині. Він бере участь в організації фольклорних фестивалів, зустрічей з народними майстрами, виступає з лекціями “Духовні скарби народу”, “Традиційні свята, обряди і звичаї на Волині”, “Народнопісенна творчість Волинського краю”, провадить важливу роботу на різних факультетах Волинського державного університету ім. Лесі Українки, у Полісько-Волинському народознавчому центрі, є незмінним учасником журі багатьох оглядів-конкурсів фольклорних колективів Волині.

м. Луцьк

ІНФОРМЕ